

Analiza składniowa
greckiego tekstu Ewangelii
według św. Marka

Część II: Rozdziały 6-10

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
Wydział Teologii

Biblia Lublinensia

Redaktor naczelny
ks. Adam Kubiś

Członkowie redakcji

ks. Tomasz Bąk, ks. Henryk Drawnel SDB, ks. Dariusz Dziadosz,
ks. Marcin Kowalski, Krzysztof Mielcarek, ks. Krzysztof Napora SCJ,
ks. Andrzej Piwowar, ks. Stefan Szymik MSF, ks. Henryk Witczyk,
ks. Mirosław Wróbel, ks. Arnold Zawadzki, ks. Marcin Zieliński

ks. Andrzej Piwowar

Analiza składniowa
greckiego tekstu Ewangelii
według św. Marka

Część II: Rozdziały 6-10

WYDAWNICTWO KUL
Lublin 2021

Recenzenci

ks. prof. dr hab. Janusz Kręcidło MS, UKSW

ks. prof. dr hab. Artur Malina, UŚ

Opracowanie redakcyjne

Edwin Wójcik

Opracowanie komputerowe

Jarosław Bielecki

Projekt okładki i stron tytułowych

Agnieszka Gawryszuk

Projekt finansowany w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Regionalna Inicjatywa Doskonałości” w latach 2019-2022,
nr projektu 028/RID/2018/19, kwota finansowania 11 742 500 zł

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2021

ISBN 978-83-8061-923-4

Wydawnictwo KUL, ul. Konstantynów 1 H, 20-708 Lublin, tel. 81 740 93 40
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl, <http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>

Druk i oprawa
volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin, tel. 91 812 09 08, e-mail: druk@volumina.pl

Przedmowa

Zainteresowani Pismem Świętym, którzy nie znają języków biblijnych, nieraz pytają o najlepsze wydania przekładu Biblii. Odpowiedzi mogą rozczarowywać. Zamiast jednoznacznych i prostych otrzymują oni wyjaśnienia, które zwykle zaczynają się od zwrotu „to zależy”. Teksty biblijne są bowiem czytane w liturgii, w różnych grupach oraz indywidualnie. Tylko w pierwszym przypadku odpowiedź na postawione pytanie jest rzeczywiście prosta: przekład musi być zatwierdzony przez władze kościelne. Ocena przydatności tekstu przeznaczonego do wspólnej lektury łączy się z jego dostępnością dla wszystkich uczestników spotkania. Natomiast na rekomendację wydania Pisma Świętego dla indywidualnego czytelnika wpływa ocena jego możliwości i potrzeb. Kto pierwszy raz sięga po Biblię, skorzysta najbardziej na tekście opatrzonym w nierozbudowane przypisy. Natomiast zaawansowany czytelnik osiągnie największą korzyść, kiedy będzie czytać Pismo Święte w różnych tłumaczeniach oraz w wydaniach zawierających obszerniejsze przypisy czy nawet dłuższe komentarze. Odpowiadając na pytanie o jakość samego tłumaczenia, nie można wyróżnić jednego wydania całej Biblii, ponieważ w jej częściach, a nawet w jednej księdze poziom przekładów może być nierówny. Najbardziej zmotywowani czytelnicy Pisma Świętego mogą szybko nauczyć się podstaw greki biblijnej. Z pomocą narzędzi filologicznych – dzisiaj coraz powszechniejszych w wersji elektronicznej – ta elementarna znajomość pisowni i gramatyki umożliwia porównanie tekstu oryginalnego z przekładami. Jednak to nie wystarcza do poznania znaczenia tekstu w oryginale. Trud włożony w opanowanie podstaw języka oraz czas poświęcony na identyfikowanie znaczeń pojedynczych słów i ich form gramatycznych pójdą na marne, jeśli pominie się związki między wyrazami oraz funkcję tych powiązań w zdaniach. Informacji na temat roli szyku wyrazów w zdaniach nie zawierają słowniki ani tłumaczenia interlinearne. Tą problematyką zajmuje się bowiem odrębny dział gramatyki języka zwany składnią. Dopiero dzięki znajomości reguł składniowych oraz

specyfiki języka poszczególnych autorów biblijnych można poprawnie tłumaczyć teksty Pisma Świętego, a następnie je komentować.

W zakresie składni greki biblijnej nie ma wielu pomocy – ani dla początkujących studentów biblistyki, ani dla zaawansowanych specjalistów – w odróżnieniu zarówno od dużej liczby podręczników skupiających się na słowotwórstwie i odmianie wyrazów, jak i komentarzy egzegetycznych do poszczególnych ksiąg biblijnych. Czym komentarz składniowy różni się od komentarza egzegetycznego? Głównym celem objaśnień drugiego typu jest ukazanie znaczenia zawartego w tekście przez jego autora. Natomiast komentarz składniowy zatrzymuje się na rozważaniu różnych możliwości wynikających z „potencjału znaczeń”, właściwego dla składni danego języka. Przypadek greki biblijnej jest szczególny, ponieważ kształtowała się ona także pod wpływem języków hebrajskiego i aramejskiego.

W każdym razie niewiele jest komentarzy, które koncentrują się na składni tekstu biblijnego. Tę lukę wypełnia *Analiza składniowa greckiego tekstu Ewangelii według św. Marka. Część II: Rozdziały 6-10*. Książka ta jest drugim tomem dzieła zaplanowanego na trzy części obejmujące rozdziały Ewangelii Markowej: 1-5, 6-10 i 11-16. Przyjęty podział dobrze odzwierciedla strukturę narracyjną tej Ewangelii (Mk 6,1-6 zawiera relacje o reakcji na całą dotychczasową działalność Jezusa; druga część kończy się przed Jego przybyciem do Jerozolimy; trzecia część jest poświęcona Jego obecności w tym mieście). Rozmiary tego komentarza świadczą o tym, że mamy do czynienia z niewątpliwie monumentalnym dziełem. Komentarz jest unikatem zarówno w polskiej literaturze biblijnej – ze względu na jego przedmiot, jak też w biblistyce światowej – ze względu na kompetencje jego Autora.

Otrzymujemy pierwsze w Polsce opracowanie składni całej księgi Pisma Świętego. Ksiądz Andrzej Piwowar opublikował także dwa znakomite opracowania greki biblijnej Nowego Testamentu: *Greka Nowego Testamentu. Gramatyka* (Biblioteka „Verbum Vitae” 1; Kielce: Verbum 2010) oraz *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu*, wyd. 1, 2 (Materiały Pomocnicze do Wykładów z Biblistyki 13; Lublin: Wydawnictwo KUL 2016, 2017). Formalnie zaliczane do kategorii podręczników akademickich już od kilku lat stanowią stały punkt odniesienia w pracach polskich biblistów. Choć pierwsza książka, jako podręcznik głównie z zakresu morfologii, lokuje się wśród innych gramatyk poświęconych zjawiskom z tego działu lingwistyki, to jednak na ich tle wyróżnia się szczegółowością i obszernością. Druga praca, całkowicie pionierska na gruncie polskim, okazała się bardzo trafioną odpowiedzią na zapotrzebowanie nie tylko polskiej biblistyki, ale również i teologii. Jej

pierwsze wydanie rozeszło się natychmiast, tak że w następnym roku zostało opublikowane drugie, co jest ewenementem w przypadku podręczników akademickich nie tylko z zakresu greki biblijnej. O pozytywnym przyjęciu świadczą zarówno recenzje obydwu opracowań, jak i odwoływania do nich w najnowszych studiach egzegetycznych.

Wybitne kompetencje ks. Andrzeja Piwowara w zakresie filologii biblijnej oraz na polu egzegezy potwierdza także *Analiza składniowa greckiego tekstu Ewangelii według św. Marka. Część II: Rozdziały 6-10*. Świadczy o nich każdy fragment książki zarówno w głównym tekście komentarza, jak i w licznych odniesieniach do opracowań dotyczących składni greckiej. Ma ona także inne atuty, z których warto wymienić przynajmniej dwa ze względu na to, że mają znaczenie dla korzystających z tekstów biblijnych w językach oryginalnych czy to jako początkujący w lekturze Biblii w języku oryginalnym, czy to jako biegli znawcy jej filologii i teologii.

Po pierwsze, zajmujący się naukowo interpretacją ewangelii synoptycznych, a zwłaszcza egzegezą Ewangelii według św. Marka, przyjmą z wielką satysfakcją cenną pomoc w interpretacji składni jej tekstu greckiego. Dzięki niej nie muszą szukać informacji rozproszonych po różnych gramatykach greki Nowego Testamentu. Jeśli taką kwerendę z niemałym trudem mogą przeprowadzić specjaliści, to dla rozpoczynających lekturę tekstu greckiego jest ona prawie niewykonalna. Bogactwo znaczeń, które wynika ze specyfiki pozornie prostej składni Ewangelii Markowej, nie zawsze odsłania się w komentarzach – nawet tych dobrze napisanych w warstwie analizy filologicznej. Jeśli nawet komentatorzy opierają swoją egzegezę na uważnej analizie składni, to ostatecznie oferują w poszczególnych wypadkach tylko tę interpretację zjawisk składniowych, którą uważają „za najbardziej właściwą lub najlepiej wpisującą się w kontekst danego fragmentu tekstu” – A. Piwowar, „Wprowadzenie”, *Analiza składniowa greckiego tekstu Ewangelii według św. Marka. Część II: Rozdziały 6-10* (Biblia Lublinensia 1; Lublin: Wydawnictwo KUL 2021) 9. Natomiast niniejsza publikacja pozwala z bliska dostrzec o wiele liczniejsze możliwości interpretacji.

Po drugie, konsultującym samodzielnie opisy zjawisk w gramatykach greki biblijnej niemałe trudności nastręcza nomenklatura, która nie zawsze jest konsekwentna nawet w obrębie jednego języka. Wielką zaletą komentarza składniowego jest posługiwanie się terminologią lingwistyczną już ustaloną w dwóch gramatykach ks. Andrzeja Piwowara oraz w bardzo dużym stopniu stosowaną w polskiej biblistyce.

Analiza składniowa greckiego tekstu Ewangelii według św. Marka powinna znaleźć się na półce każdego polskiego biblisty. Książka ta może być rekomendowana wszystkim pragnącym czytać teksty greckie Nowego Testamentu. Autorowi dziękuję za realizację bardzo ambitnego projektu na tak wysokim poziomie.

ks. prof. dr hab. Artur Malina
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Katowice, 30 września 2021 r., we wspomnienie Świętego Hieronima

Analiza składniowa greckiego tekstu Mk 6

Jezus w Nazarecie (Mk 6,1-6)

6,1: Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἔρχεται εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

καὶ – spójnik łączący (§ 517).

ἐξῆλθεν – *indicativus aoristi activi* stanowi orzeczenie pierwszego zdania głównego wyrażonego w Mk 6,1. Konotuje podmiot domyślny w trzeciej osobie liczby pojedynczej, którym jest Jezus. Aoryst tej formy należy uznać za chwilowy (§ 330; „wyszedł”) lub efektywny (§ 333).

ἐκεῖθεν – przysłówek miejsca (§ 573; „stamtąd”)¹ odnoszący się do ἐξῆλθεν. Na ogół znajduje się po słowie, do którego się odnosi.

καὶ – spójnik łączący (§ 517).

ἔρχεται – *indicativus praesentis medii deponens* stanowi orzeczenie drugiego zdania głównego w Mk 6,1. Konotuje podmiot domyślny w trzeciej osobie liczby pojedynczej, którym jest Jezus. Czas teraźniejszy tej formy należy uznać za *praesens historicum* (§ 313; „poszedł”)².

¹ Zob. G. Nolli, *Evangelo secondo Marco. Testo greco, neovolgata latina, analisi filologica. Traduzione italiana*, wyd. 3 (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1992) 127.

² Zob. A.J. Köstenberger – B.L. Merkle – R.L. Plummer, *Going Deeper with New Testament Greek. An Intermediate Study of the Grammar and Syntax of the New Testament* (Nashville: B&H Academic 2016) 261; Nolli, 127; S.E. Porter, *Idioms of the Greek New Testament*, wyd. 2 (Biblical Languages. Greek 2; London: Sheffield Academic Press 2005) 302 przyp. 1; tenże,

εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ – wyrażenie przyimkowe pełniące funkcję okolicznika miejsca („do swojej ojczyzny”). Przyimek εἰς został użyty w swoim pierwotnym znaczeniu dynamicznym i wyraża ruch do wnętrza – środka czegoś (§ 224a; „do”). Rzeczownik ‘ojczyzna’ w bierniku liczby pojedynczej poprzedzony jest rodzajnikiem, ponieważ łączy się z dopełniaczem zaimka osobowego trzeciej osoby liczby pojedynczej w rodzaju męskim, który pełni funkcję zaimka dzierżawczego (§ 160 i § 110). Zaimek ten odnosi się do Jezusa i został użyty w sposób zwrotny³.

καί – spójnik łączący (§ 517).

ἀκολουθοῦσιν – *indicativus praesentis activi* stanowi orzeczenie trzeciego zdania głównego w Mk 6,1. Czas teraźniejszy tej formy należy uznać za *praesens historicum* (§ 313; „towarzyszyli”, „poszli za”)⁴.

αὐτῷ – zaimek trzeciej osoby liczby pojedynczej w datiwie rodzaju męskiego jest dopełnieniem ἀκολουθοῦσιν. Czasownik ἀκολουθέω łączy się z tym przypadkiem⁵. Zaimek odnosi się do Jezusa. Można uznać go za *dativus sociativus* (§ 65).

οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ – rzeczownik ‘uczeń’ w mianowniku liczby mnogiej połączony z dopełniaczem zaimka osobowego trzeciej osoby liczby pojedynczej w rodzaju męskim jest podmiotem (§ 19; „uczniami swoimi”) trzeciego zdania głównego. Poprzedza go rodzajnik, ponieważ łączy się z dopełniaczem zaimka osobowego, który pełni funkcję zaimka dzierżawczego (§ 160 i § 110). Zaimek ten odnosi się do Jezusa i został użyty w sposób zwrotny⁶.

Verbal Aspect in the Greek of New Testament, with Reference to Tense and Mood (Studies in Biblical Greek 1; New York: Peter Lang 2010) 192, 196; D.B. Wallace, *Greek Grammar Beyond the Basics. An Exegetical Syntax of the New Testament* (Grand Rapids: Zondervan 1996) 530; J.F. Williams, *Mark* (Exegetical Guide to the Greek New Testament; Nashville: B&H Academic 2020) 100.

³ Zob. A. Piwowar, *Greka Nowego Testamentu. Gramatyka* (Biblioteka „VerbumVitae” 1; Kielce: Verbum 2010) 71.

⁴ Zob. F. Blass – A. Debrunner, *Grammatica del greco del Nuovo Testamento*, wyd. 2 (Introduzione allo Studio della Bibbia. Supplementi 2; Brescia: Paideia 1997) § 321²; Köstenberger – Merkle – Plummer, 261; A.T. Robertson, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research*, dodruk 7 (Nashville: Broadman Press 2010) 880; Wallace, 530; Williams, 100.

⁵ Zob. R.J. Decker, *Mark 1-8. A Handbook on the Greek Text* (Baylor Handbook on Greek New Testament; Waco: Baylor University Press 2014) 143; Noll, 127.

⁶ Zob. Piwowar, *Gramatyka*, 71.

6,2: καὶ γενομένου σαββάτου ἤρξατο διδάσκειν ἐν τῇ συναγωγῇ, καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο λέγοντες· πόθεν τούτῳ ταῦτα, καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα τούτῳ, καὶ αἱ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γινόμεναι;

καὶ – spójnik łączący (§ 517).

γενομένου σαββάτου – *genetivus absolutus* (§ 46)⁷. *Participium aoristi*, które go tworzy, wyraża czynność dokonaną i uprzednią w stosunku do czynności głównej zdania (ἤρξατο). Rzeczownik ‘szabat’ w dopełniaczu liczby pojedynczej nie jest poprzedzony rodzajnikiem, ponieważ ma znaczenie ogólne – rodzajowe (§ 119j). Konstrukcję tę można uznać za okolicznik czasu („gdy stał się szabat”)⁸ lub przyczyny („ponieważ stał się szabat”).

ἤρξατο – *indicativus aoristi medii* stanowi orzeczenie pierwszego zdania głównego w Mk 6,2. Konotuje podmiot domyślny w trzeciej osobie liczby pojedynczej, którym jest Jezus. Aoryst tej formy można uznać za chwilowy (§ 330; „zaczął”) lub ingresywny (§ 332).

διδάσκειν – *infinitivus praesentis activi* jest bezokolicznikiem komplementarnym (§ 407) w stosunku do ἤρξατο⁹. Czasownik ἄρχω może łączyć się z bezokolicznikiem¹⁰. Analizowana forma występuje w czasie teraźniejszym i wyraża czynność niedokonaną, progresywną (§ 308; „nauczać”).

ἐν τῇ συναγωγῇ – wyrażenie przyimkowe pełni funkcję okolicznika miejsca („w synagodze”). Przyimek ἐν został użyty zgodnie ze swoim pierwotnym znaczeniem statycznym (§ 226a; „w”). Rzeczownik ‘synagoga’ w datiwie liczby pojedynczej poprzedzony jest rodzajnikiem, ponieważ odnosi się do konkretnej synagogi (§ 90)¹¹, która znajdowała się w rodzinnym mieście Jezusa – być może była to jedyna synagoga w Nazarecie.

καὶ – spójnik łączący (§ 517) lub przeciwstawny (§ 518; „a”, „zaś”).

πολλοί – substancywizowany przymiotnik ‘liczny/mnogi’ w mianowniku liczby mnogiej rodzaju męskiego jest podmiotem (§ 19; „liczni [ludzie]”) drugiego

⁷ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144; Nolli, 128; Williams, 100; M. Zerwick – M. Grosvenor, *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, wyd. 5 (Subsidia Biblica 39; Roma: Gregorian & Biblical Press 2010) 120.

⁸ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144; Nolli, 128; Williams, 100.

⁹ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144.

¹⁰ Zob. Nolli, 128.

¹¹ Zob. Nolli, 128.

zdania w Mk 6,2¹². Jego rodzaj męski odnosi się nie do samych mężczyzn, ale do mężczyzn i kobiet. Wielu badaczy twierdzi, że πολλοί, choć jest w stopniu równym, należy odczytać w stopniu wyższym, nadając mu znaczenie „większość”¹³. Przymiotnik ten może być połączony atrybutywnie (§ 132a; „liczni słuchacze”) lub predykatywnie (§ 132b; „liczni byli słuchacze”) z substancywizowanym w mianowniku liczby mnogiej rodzaju męskiego imiesłowem ἀκούοντες.

ἀκούοντες – *participium praesentis activi* można zinterpretować na trzy sposoby. Po pierwsze, że imiesłów ten pełni funkcję przymiotnika, który łączy się atrybutywnie (§ 132b)¹⁴ z substancywizowanym przymiotnikiem πολλοί („liczni [ludzie] słuchający”) lub predykatywnie (§ 132b; „liczni [ludzie], którzy byli słuchającymi”). Po wtóre, że imiesłów ἀκούοντες może pełnić funkcję przysłówka (okolicznika) odnoszącego się do ἐξεπλήσσοντο; jest on w czasie terażniejszym, wyraża więc czynność niedokonaną i równoczesną z czynnością główną, którą należy uznać za progresywną (§ 308); można przyjąć, że jest to okolicznik czasu (§ 423; „słuchając”)¹⁵, przyczyny (§ 428; „ponieważ słuchali”) lub sposobu (§ 424). Po trzecie, że imiesłów ten jest substancywizowany w mianowniku liczby mnogiej rodzaju męskiego („słuchacze”; zob. powyżej πολλοί).

ἐξεπλήσσοντο – *indicativus imperfecti passivi deponens* stanowi orzeczenie drugiego zdania głównego w Mk 6,2. Czas przeszły niedokonany tej formy można uznać za *imperfectum* progresywne (§ 319; „dziwili się”), ingresywne (§ 322; „zaczęli się dziwić” i kontynuowali dziwienie się) lub iteratywne (§ 320).

λέγοντες – *participium praesentis activi* pełni funkcję przysłówka (okolicznika) odnoszącego się do ἐξεπλήσσοντο. Występuje w czasie terażniejszym, wyraża więc czynności niedokonaną i równoczesną w stosunku do czynności głównej, którą należy uznać za progresywną (§ 308). Można przyjąć, że jest to okolicznik czasu (§ 423; „mówiąc”), skutku (§ 430; „tak że mówili”)¹⁶ lub sposobu (§ 424). Imiesłów ten może także wprowadzać mowę niezależną – cytat (semityzm – odpowiednik hebrajskiego רמל) lub być użyty pleonastycznie (§ 442).

¹² Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144.

¹³ Zob. Blass – Debrunner, § 245¹; N. Turner, *A Grammar of New Testament Greek J.H. Moulton III. Syntax* (London – New York: T&T Clark 2003) 31. Por. Noll, 128.

¹⁴ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144.

¹⁵ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144.

¹⁶ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144; Williams, 101.

πόθεν – przysłówek pytajny odnoszący się do miejsca („skąd?”)¹⁷ lub przyczyny/powodu („skąd?”, „z jakiej racji?”). Wprowadza zdanie pytające wyrażone w mowie niezależnej.

τούτω – zaimek wskazujący w datiwie liczby pojedynczej rodzaju męskiego (§ 161; „temu”). Może zastępować zaimek osobowy trzeciej osoby liczby pojedynczej rodzaju męskiego (αὐτό; § 163 – „Jemu”). Przypadek tego zaimka można uznać za dopełnienie dalsze (§ 59) występujące w zdaniu nominalnym („skąd Temu/Jemu [jest]”)¹⁸, *dativus loci* (§ 68; „w Tym/Nim”) lub *dativus possessivus* (§ 69; „skąd Ten/On ma”)¹⁹. Rodney J. Decker określa go jako *dativus commodi* (§ 61)²⁰. Zaimek ten odnosi się do Jezusa.

ταῦτα – zaimek wskazujący w mianowniku liczby mnogiej rodzaju nijakiego jest podmiotem (§ 19) pierwszego zdania pytającego wyrażonego w mowie niezależnej (dosł. „te [rzeczy]” – „to”)²¹. Odnosi się do nauczania Jezusa, które głosił w synagodze.

καί – spójnik łączący (§ 517).

τίς – zaimek pytajny akcentowany użyty jako przydawka lub przymiotnik (§ 187; „jaka”)²².

ἡ σοφία ἢ δοθεῖσα – rzeczownik ‘mądrość’ w mianowniku liczby pojedynczej, połączony atrybutywnie (§ 129b)²³ z *participium aoristi passivi* w mianowniku rodzaju żeńskiego pełniącym funkcję przymiotnika²⁴, jest podmiotem (§ 19; „mądrość dana”) drugiego zdania pytającego wyrażonego w mowie niezależnej w Mk 6,2. Rzeczownik i przymiotnik są poprzedzone rodzajnikami, ponieważ odnoszą się do mądrości, którą słuchający słyszeli, gdy była im oznajmiana (§ 93). Imiesłów pełniący funkcję przymiotnika występuje w aoryście, wyraża więc czynność dokonaną i uprzednią w stosunku do czynności głównej. Jest on w stronie biernej, nie został jednak podany czynnik działający, który dokonał czynności wyrażonej w stronie biernej (§ 298). Można to być *passi-*

¹⁷ Zob. Nolli, 128.

¹⁸ Zob. Nolli, 128.

¹⁹ Zob. Ch.L. Irons, *A Syntax Guide for Readers of the Greek New Testament* (Grand Rapids: Kregel Academic 2016) 94; H. von Siebenthal, *Ancient Greek Grammar for the Study of the New Testament* (Oxford – Bern: Peter Lang 2019) 255.

²⁰ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144.

²¹ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 145.

²² Zob. Blass – Debrunner, § 298²; Nolli, 128; Robertson, 735.

²³ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 145; Köstenberger – Merkle – Plummer, 325 przyp. 10; Wallace, 618.

²⁴ Zob. Williams, 101.

vum theologicum (§ 298c). Gianfranco Nolli uważa jednak, że jest to czynnik bezosobowy (§ 298d)²⁵.

τούτω – zaimek wskazujący w datiwie liczby pojedynczej rodzaju męskiego (§ 161; „temu”). Może zastępować zaimek osobowy trzeciej osoby liczby pojedynczej rodzaju męskiego (αὐτῷ; § 163 – „Jemu”). Przypadek tej formy można uznać za dopełnienie dalsze (§ 59) imiesłowu δοθεῖσα²⁶ występujące w zdaniu nominalnym („skąd Temu/Jemu [jest]”), *dativus loci* (§ 68; „w Tym/Nim”) lub *dativus possessivus* (§ 69; „skąd Ten/On ma”)²⁷. Zaimek ten odnosi się do Jezusa.

Dwa pierwsze zdania pytające wyrażone w mowie niezależnej (πόθεν τούτω ταῦτα ἰ τίς ἢ σοφία ἢ δοθεῖσα τούτω [§ 268c]) są zdaniami nominalnymi (§ 267)²⁸ i pytającymi.

καί – spójnik łączący (§ 517) w znaczeniu wzmocnionym i użytym przysłówkowo („również”)²⁹.

αἱ δυνάμεις τοιαῦται – rzeczownik ‘cud’ w mianowniku liczby mnogiej połączony predykatywnie³⁰ (§ 130b; według G. Nollego atrybutywnie³¹) z zaimkiem względnym przymiotnikowym lub przymiotnikiem τοιαῦται (§ 182; „takie cuda” lub „cuda, które są takie”; Archibald T. Robertson określa go jako zaimek wskazujący korelatywny³²) jest podmiotem (§ 19) trzeciego zdania pytającego nominalnego wyrażonego w mowie niezależnej. Rzeczownik ten został poprzedzony rodzajnikiem, ponieważ odnosi się do konkretnych wydarzeń, które były wszystkim znane.

διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ – wyrażenie przyimkowe pełniące funkcję przydawki przyimkowej wyrażającej pośredniczenie („przez ręce Jego”)³³. Przyimek διὰ połączony z dopełniaczem wyraża czynnik działający pośredni (§ 223.1c; „przez”, „za pośrednictwem”, „dzięki”). Rzeczownik ‘ręka’ w dopełniaczu liczby mnogiej jest poprzedzony rodzajnikiem, ponieważ łączy się z dopełnia-

²⁵ Zob. Nolli, 128.

²⁶ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 145; Nolli, 128.

²⁷ Zob. Siebenthal, 255.

²⁸ Zob. Decker, *Mark 1-8*, 144-145; Siebenthal, 255; Zerwick – Grosvenor, 120.

²⁹ Zob. Blass – Debrunner, § 442¹.

³⁰ Zob. Blass – Debrunner, § 274¹; Decker, *Mark 1-8*, 144; Irons 94-95; Wallace, 619.

³¹ Zob. Nolli, 128. Por. Williams, 101.

³² Zob. Robertson, 710, 771. Por. Decker, *Mark 1-8*, 145.

³³ Zob. Blass – Debrunner, § 217⁶; Decker, *Mark 1-8*, 145; Nolli, 128.

Spis treści

Przedmowa (<i>ks. Artur Malina</i>)	5
--	---

ROZDZIAŁ I

Analiza składniowa greckiego tekstu Mk 6	9
Jezus w Nazarecie (Mk 6,1-6)	9
Rozesłanie Dwunastu (Mk 6,7-13)	25
Sąd Heroda o Jezusie (Mk 6,14-16)	39
Śmierć Jana Chrzciciela (Mk 6,17-29)	47
Powrót apostołów (Mk 6,30-33)	77
Pierwsze rozmnożenie chleba (Mk 6,34-44)	86
Jezus kroczy po wodzie (Mk 6,45-52)	108
Uzdrowienia w ziemi Genezaret (Mk 6,53-56)	125

ROZDZIAŁ II

Analiza składniowa greckiego tekstu Mk 7	135
Spór o tradycję (Mk 7,1-13)	135
Prawdziwa nieczystość (Mk 7,14-23)	165
Wiara Syrofenicjanki (Mk 7,24-30)	184
Uzdrowienie głuchoniemego (Mk 7,31-37)	198

ROZDZIAŁ III

Analiza składniowa greckiego tekstu Mk 8	215
Drugie rozmnożenie chleba (Mk 8,1-9)	215
Nowe żądanie znaku (Mk 8,10-13)	232
Kwas faryzeuszów (Mk 8,14-21)	240
Uzdrowienie niewidomego (Mk 8,22-26)	255
Wyznanie Piotra (Mk 8,27-30)	266
Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania (Mk 8,31-33)	276
Warunki naśladowania Jezusa (Mk 8,34-9,1)	285

ROZDZIAŁ IV

Analiza składniowa greckiego tekstu Mk 9	305
Przemienienie Jezusa (Mk 9,2-8)	305
Przyjście Eliasza (Mk 9,9-13)	321
Uzdrowienie epileptyka (Mk 9,14-29)	335
Druga zapowiedź męki i zmartwychwstania (Mk 9,30-32)	370
Spór o pierwszeństwo (Mk 9,33-37)	377
W imię Jezusa (Mk 9,38-41)	388
Zgorszenie (Mk 9,42-50)	398

ROZDZIAŁ V

Analiza składniowa greckiego tekstu Mk 10	421
Nierozerwalność małżeństwa (Mk 10,1-12)	421
Jezus błogosławi dzieci (Mk 10,13-16)	441
Bogaty młodzieniec (Mk 10,17-22)	450
Niebezpieczeństwo bogactw (Mk 10,23-27)	466
Nagroda za dobrowolne ubóstwo (Mk 10,28-31)	479
Trzecia zapowiedź męki i zmartwychwstania (Mk 10,32-34)	488
Synowie Zebedeusza (Mk 10,35-40)	498
Przełożęństwo służbą (Mk 10,41-45)	515
Niewidomy pod Jerychem (Mk 10,46-52)	526

Bibliografia	543
---------------------------	-----